

Értékvállalás járvány idején egy rádiós műsor tükrében

Magyari Sára - 2020. 05. 18.

Kulcsszó: értékrend – értékrendszer – bináris oppozíciók – értékek: természet, hit, idő, család – félelem – értéktelenségek

Bevezető

A Bukaresti Rádió magyar adása április elején indította útjára azt a rovatát, amelynek címe *Jó szó embert próbáló időben*, és amelyben főként romániai, de magyarországi, illetve amerikai magyar értelmiségiek, ismert emberek szólnak a hallgatóságához – a beszéd erejével segítve, támogatva. Az intézmény honlapján a következő bevezetőt olvashatjuk: „Mentális egészséget támogató kezdeményezésünk bátorítást, bizalmat, reményt ad. Megszólaltatunk olyan embereket, kiknek szavaiból erő meríthető. A cél megláttatni a jelenlegi világhelyzet lehetőségeit, fenntartva a mindennapi derűt, nyugalmat és józan optimizmust. Nagy bizonytalanságok közepette különösen fontos a jó szó. Táplál, kiemel, lelkesít. Billenjünk helyre!” (bukarestiradio.ro)

Arra voltam kíváncsi, hogy a több mint egy hónapja tartó sorozat, amelynek alapeleme a *jó szó*, milyen értékek mellett foglal állást, melyek azok az értéktelenségek, amelyekkel szembe helyezkednek a megszólalók, milyen kérdések, problémák foglalkoztatják ezeket az embereket, kimutatható-e valamilyen értékrendszer körvonalazódása a beszédek során, illetve érzékelhető-e valamilyen különbség a férfi–női szövegek között.

Módszertani lépések

A korpuszba összesen 31 beszéd került be 2020. április 6. és május 14. közötti időszakból; a rovat hétfőtől péntekig hallható. Ezek közül néhányat még nem sugárzott az adó a dolgozat elkészítésének idejében, azaz 28 szöveg volt nyilvánosan hallható mindeddig. A beszédek átlaghossza 2 perc és 30 másodperc; nemi megoszlás szerint 15 férfi és 16 nő bátorító szövege hallható. Foglalkozás szerinti megoszlásban: lelkészek, pszichológusok, tanácsadók, művészek (zenészek, táncosok, képzőművészek, írók, költők), kutatók, egyetemi oktatók, pedagógusok, tanárok; állatorvos, biológus, lovas-íjász. Földrajzi megközelítésben a megszólalók dominánsan romániaiak Bukaresttől Marosvásárhelyig, Brassótól Temesvárig, Kolozsvártól Déváig, zömével a Székelyföldről, de magyarországi és New York-i felszólalókat is hallhattunk.

A dolgozatba azokat az értékeket emelem be, amelyek legalább háromszor történik utalás a rovatban, így megközelítőleg 10%-os a megjelenésük.

Krízishelyzetben antropológiai sajátunk, hogy megoldásokat keresünk a kialakult helyzetre, valamint az egyik alapvető magatartásunk a folyamatos kérdezés: miért történik ez velünk? Ki a felelős? Miért pont most, miért pont velem történik mindez? A rádiós anyagban is visszaköszönnek ezek a kérdések, ezek a problémák.

A 31 szöveget komparatív elemzésnek vettem alá, majd olyan szövegvizsgálatot végeztem, mely tartalomelemzést tesz lehetővé, amennyiben korpusz-központú megközelítést (Balaskó 2005) alkalmazok. Ez utóbbi vizsgálati módszer a konkrét szövegmintából indul ki, elméletektől függetlenül próbál általánosításokat megfogalmazni a gyűjtött anyag vizsgálata, elemzése során. Tehát nem előre megfogalmazott

hipotézisekkel indultam neki az elemzésnek, hanem a beszédek meghallgatás után arra törekedtem, hogy a körvonalazódó értékekre világítsak rá, illetve azokra a dichotómikus megközelítésekre, amelyek szintén antropológiai jellemzőknek tekinthetők.

Elméleti keret

Az értékrendszerek vizsgálata elvezet világgép-vizsgálatok elméleteihez. Ennek egyik tétele a Claude Lévi-Strauss (1969) megfigyelése, mely szerint a mindennapi gondolkodásmód alapján az emberek bizonyos *bináris oppozíciók* mentén észlelik a környező világot, azaz mentálisan megteremtnek egy olyan valóságot, amely egymást kiegészítő ellentétpárokon alapszik: sarkítva a környezetünket jó–rossz, szép–csúnya, mienk–idegen ellentétpárokból érzékeljük. Ez az ellentétezés a rádiós műsorban is körvonalazódik: az egyik oldalon a járvány, a hatalmi rendelkezések ellenséggé jelennek meg, a másik oldalon a nyugalom, az emberi utak pedig élethelehetőségekként körvonalazódnak.

Ha az *értékrend* szótári jelentéséből indulunk ki, akkor szellemi, erkölcsi értékek hierarchiájában gondolkodunk, az *értékrendszer* esetében pedig bonyolultabb jelentések jönnek elő, mivel a szükségletek kielégítésére alkalmas javak rendszereként értelmezzük a fogalmat (ÉKsz.¹). A Maslow-piramis szükségletkategóriái (Birkenbihl 1998) köré szerveződve vizsgálom a rádiós műsorban megnevezett értékeket. Az emberi szükségletek öt szinttel ábrázolhatók. Az egyes szintek a különböző szükségletkategóriákat jelenítik meg, melyeknek közös tulajdonsága, hogy a kérdéses szükségleti szint ki nem elégítése hiányérzetet okoz. A felső szintekre csak akkor léphetünk, ha az alapok már kielégítettek. Ha valakitől „elveszik” az alsó szinteket, a felső emeletek iránt csak akkor kezd ismét érdeklődni, ha sikerül az alapot helyreállítania.

Több értelmezése is van a Maslow-kategóriáknak, jelen dolgozatban a legegyszerűbb csoportosításból indulok ki, amelynek három pillére van: (a) léteznek az ember „magasabb rendű” célkitűzései, (b) a pszichológiai életben maradás feltételei, valamint (c) a testi életben maradás kritériumai. Az utóbbi (c) két szükségletkategóriát működtet: az alapvető szükségleteket (oxigén, víz, étel stb.) és a biztonság, védettség (lakhely, tűz, meleg ruha, gyógyszer stb.) érzését. A pszichológiai életben maradáshoz (b) elengedhetetlen az úgynevezett szociális szükségletek kielégítése: a csoporthoz való tartozás igénye, a társas kapcsolatok működtetése. Majd ezt követik az énszükségletek (megbecsültség érzése, státusz, érvényesülés stb.) és az önmegvalósítás (tehetség megélése, a személyiség kiteljesítése stb.). Van olyan megközelítése a Maslow-piramisnak, amely nem hierarchiában, vertikálisan közelíti meg a szükségleteket, hanem pókhálószerűen, horizontális szinten, viszont a jelen járványhelyzet számomra azt példázta, hogy mégis valamilyen alá-fölérendeltségi viszonyban állhatnak ezek a szükségletek egymással, mivel viselkedési mintázataink, a megnevezett értékek ezt támasztják alá.

Megjelenített értékek

A korpuszban a legtöbbször a természet mint legfontosabb érték jelenik meg (13 felszólalónál) olyan összefüggésben, hogy *az ember természeti lény, a természeti világ tisztelete, a természet közelsége, figyelni a természetre*. A második helyen az alkotás, a munka, azaz a feladatosítás található (11 felszólalónál). Az alkotás főként a művészi alkotást, a kézműveskedést jelenti, de a művészi tevékenységgel való bármilyen találkozást is, majd a táncolást, zenélést, írást, szövegmondást stb. A munka főleg a kétkezi munkára való utalásokban jelenik meg: sütés, főzés (különösen sokszor

került elő a kenyérsütés, néhol metaforikus jelentéssel), kertészkedés, takarítás. Úgy tűnik, a feladatosítás funkciója értelmet adni a mindennapoknak.

Ugyanolyan gyakorisággal (6-6 beszédben) került elő a karantén mint lehetőség valami újra, jóra és a nyugalom keresése, megőrzése, illetve mint annak lehetősége, hogy önmagunkra, illetve egymásra figyeljünk. Ehhez a kettőhöz kapcsolhatóan az önismeret fontossága kerül elő a korpuszban (5 alkalommal) olyan variánsokban, mint a *belső erő* megtalálása (2 megszólaló), *belső ritmus* dominanciája (2 megszólaló).

Ugyancsak ilyen gyakoriságot mutatott a hit megjelenése (5 felszólaló), mely nem minden esetben vallásos konnotációjú (*az istenhit ereje, a gondviselés ereje*), néhol a pozitív végkifejlet irányába vezető hitet jelenti (*mulandóság pozitívuma*).

Több beszédben is történik utalás *az időre* (4 megszólaló), melynek előfordulása kettősséget mutat: egyszerre lehetőség (*idő az újrendeződésre, az időnek gyógyító ereje van*) és baj is (*nyakunkba szakadt idő, káosz időszak*).

Háromszori megjelenésű a korpuszban a család (*családegyesítés, családtagokra való figyelés*), az életigenlés (*az élet ajándék*), a bátorság, kitartás fontossága (*erős lélek, életbátorság*), empátia, részvétel, emberi méltóság (*minden lény iránti részvétel – ez az emberben az isteni mag, méltóság megtartása*).

Izgalmas kettősséget mutatnak a félelem kontextusai (8 megszólalónál): egyrészt az alapvető negatív érzelmként jelenik meg, mely blokkol, rosszat okoz az embernek (*félelemmel való szembesülés, a félelem ereje*) vagy egy egész közösségnek, másrészt mint legyőzhető, uralható érzelem kerül elő, és inkább pozitív magatartásra sarkalló ereje van

(félelem oldása, nem lehet egyszerre félni és énekelni, félelemmel való szembenézés, a félelem elbocsátása).

Az értéktelenségek csoportja nem mutat olyan egységes képet, mint az értékeké. Két-három előfordulással jelenik meg a puha emberek, az ember mint biológiai lény, a káosz, a kontroll illúziója, a halál, a hatalom korlátozásai, a rémisztő hírek, a média felelőssége, hisztéria és pánikkeltés, háború a kereszténység ellen. Érdekes jelenség, hogy az ellentétezés pozitív oldalán a természet, az alkotás, a munka dominál, az értelmesen kitöltött idő, a negatív oldalon pedig az ellenséggel, halállal azonosított hatalmi intézkedések, a média működése és kevésbé maga a járvány, miközben azt feltételeznénk, hogy a koronavírus mint halálhozó elem a karanténnal mint az életben maradás lehetősége alkotna ellentétpárt.

Kérdések, problémák, egyéb megfigyelések

A rovat felszólalói helyenként retorikai kérdéseket is feltesznek, felhívják a figyelmünket egy-egy megoldandó feladatra: Mit tudunk adni a világnak? Kik vagyunk mi? Mire jó ez a lelassulás? Mit hozunk ki ebből a helyzetből?

Olyan feladatok jelennek meg, melyek vizsgaként tételezik a karantént, mely egyfajta próbatételnek minősül: tudunk-e pozitív irányba változni? A számító magatartást el tudjuk-e hagyni annak érdekében, hogy az áldozathozatal révén képesek legyünk a másikért cselekedni, valósan egymásra találni?

A korpuszban többször történik utalás a lényeges vs. lényegtelen dolgok rendszerezésére, a halogatás (a ráérünk arra még magatartása) és a tettekészség szembeállítására, az élet egyszerűségének és végességének a tudatosítására; a várakozásra mint a türelem kifejeződésének fontosságára.

Gyakori problémaként merül fel a rovatban az emberi lény kettősségeire, többszörösségeire történő utalás is: az ember mint biológiai és szellemi lény; az ember test, lélek, szellem és ezekhez különféle magatartások, állapotok, érzelmek rendelhetőek.

Külön említendő a szó, a beszéd ereje: nemcsak a rovat címében jön elő a *jó szó* szintagma, hanem több megszólaló is utal arra, hogy nem mindegy, hogyan beszélünk, milyen szavakat használunk – különösen krízishelyzetekben.

Meghallgatva a 31 beszédet, feltűnt, hogy dominánsan (26 beszédben) reménykeltő szövegeket hallunk, biztatást, egyfajta megoldáskeresést a kialakult helyzetekre, és pozitív töltetűek ezek a szövegek. 5 alkalommal viszont inkább a negatívumokat hangoztatták a beszélők (csak férfiak), inkább értelmezik a kialakult helyzetet, összeesküvés-elméleteket példáznak, kételkednek a járvány létében, az országos rendelkezések erejében és főként céljában.

A női beszélők esetében kerültek elő gyakrabban az érzelmek (szeretet, hála, lelki béke, félelem), a férfiak szövegeiben inkább állapotok megjelenítése dominált (anyagi jólét, kereszténység felszámolása, háború).

Összegzés

Elsőre úgy tűnik a korpusz alapján, hogy a Maslow-piramis szükségletkategóriái közül a járvány első sorban nem a biológiai életben maradásunkat veszélyezteti, hanem főként a pszichológiai életben maradáshoz szükséges igényektől fosztott meg: az emberi kapcsolataink minőségét féltjük vagy legalábbis ezekre hívja fel a figyelmet a karantén, valamint olyan jellemvonások fejlesztésére, mint a kitartás, a türelem gyakorlása, az önreflexió, a félelmekkel való szembenézés.

Viszont, ha a leggyakrabban megjelenő értéket vesszük – a természethez fordulást, a természet tiszteletét –, akkor nem expliciten ugyan, de mégis az alapvető biológiai szükségleteinket féltjük: a növény- és állatvilágot, az emberi életet magát, a föld megművelésén, az állatok gondozásán keresztül az élelmezés, a minőségi levegő kérdései sejtlenek fel. Az, hogy az ember természeti (biológiai) lény, hogy test (majd csak utána lélek, azaz érzelem és szellem, azaz kognitív tudás) és evvel is foglalkoznunk szükséges a karantén idején, azt bizonyítja, hogy áttételesen ugyan, de az igényhierarchiánkban mégis csak fontos a biológiai életben maradás kérdése, még akkor is, ha a szövegekben nem hallunk olyan kifejezéseket, amelyek azt erősítenék, hogy konkrétan veszélyben van az életünk.

A második helyen lévő alkotás, munka, feladatosítás pedig azt jelzi, hogy az emberi lét hasznosságát, szépségét, értelmét ebben látjuk – legalábbis az a 31 felszólaló, aki embert próbáló időben a szó erejével emlékeztet arra, mit jelent élni, embernek lenni.

Irodalom

Balaskó Mária 2005. Korpuszháttérű fordításkutatás: lehetőségek és nehézségek. In: Dobos Csilla et al. (szerk.) *Mindent fordítunk és mindenki fordít.* Szak Kiadó. 23–28.

Birkenbihl, Vera F. 1998. *Kommunikációs gyakorlatok.* Trivium Kiadó. Budapest.

Juhász József – Szőke István – Ó. Nagy Gábor – Kovalovszky Miklós (szerk.) 1972/2002. *Magyar értelmező kéziszótár.* Akadémiai Kiadó. Budapest (ÉKsz.¹).

Lévi-Strauss, Claude 1969. *The Raw and the Cooked.* Harper-Collins. New York.

Nincs hozzászólás!

Your Email address will not be published.

Comment

Name*

Email*

Save my name, email, and website in this browser for the next time I comment.

Hozzászólás küldése

This site uses Akismet to reduce spam. [Learn how your comment data is processed.](#)

© 2025 e-nyelvmagazin.hu. All rights reserved.